

רבית - היתר עיסקא כללי [שבוע כב]

אם יש הערמה בהיתר עיסקא

בקית יהודה פרק מ-א [1]

משנת רבית [2-3]

היתר עיסקא כללי

ברית יהודה פרק מ י-יא [4-8]

הית"ע כללי של בנק

שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סימן מא [9]

This week's learning is dedicated
לע"נ מרת אסתר יהודית בת ר' שבתי ע"ה
למשפחת בוכלער

פרק מ. הלואות על צד היתר עיסקא

א. לאחר שבפרקים הקודמים נתבארו בע"ה בהרחבה כל דיני עיסקא על פי דברי חז"ל והפוסקים, וגם מה שנוגע להלואות על צד היתר עיסקא, אנסה בע"ה להביא בקיצור ההלכות הנוגעות בעיקר להלואות על צד היתר עיסקא הנחוגים בזמננו (א).

(א) בזמננו נתפשט ענין הלואת כספים ולקבל רוחים בהיתר, על פי דברי האחרונים. והוא הנקרא הלואה על צד היתר עיסקא. ענין ההיתר עיסקא, יסודו על פי המקובל בידינו מרבתינו הפוסקים שבדורות הקודמים אשר קבעו צורות שונות בדרך ההיתר עיסקא, המבוססים על דיני עיסקא שתיקנו חז"ל, באופן שבעל המעות יהי גם בטוח כמעט על דמי הקרן וגם על הריחא בלי חשש איסור רבית. במדינות אירופה היה נפוץ ביותר נוסח ההיתר עיסקא כפי אשר יסדו הר"ר מענדיל ב"ר אביגדור, אב"ד ור"מ קראקא (עי' שם הגדולים החדש מערכת גדולים אות מ [גב]), והוא הנקרא בקיצור הת"ע עפ"י תקנת מהר"ם. נוסח זה כפי שמובא בספר נחלת שבעה (סימן מ) קיבל גם הסכמת הסמ"ע (בקונטרס על הלכות רבית שחיבר הסמ"ע, על פי תקנת והסכמת ראשי הישיבות שהתאספו ביריד גראמניץ בשנת השס"ז (עיי"ש דרך ארוכה אות א), וכפי הנראה מדבריו הסכים לבסוף גם הלבוש לנוסח זה). ולאחר מכאן אנו מוצאים הסכמת המגן אברהם והחלקת מחוקק לתקנת מהר"ם (עי' לחם הפנים להלכות רבית אות א). אלא שיש ששינו את העקרון של מהר"ם וקבעו פלגא מלוה ופלגא פקדון, כמו שיתבאר להלן (הנוסח במלואו מובא בפרק מא). גם בספרי גדולי הפוסקים הספרדים שבאותה תקופה אנו מוצאים ענין הלואה עפ"י כתב הכשר או שטר עיסקא. ובתשובות המבי"ט (ח"א סי' רמד) אנו מוצאים נוסח קבוע לשטר עיסקא. על נוסח זה ערער הגנת ורדים (יו"ד כלל ו) שהיה בערך מאה שנה לאחריו, משום שתנאי העיסקא שהביא המבי"ט כמעט שאי אפשר לקיימם, ולכן תיקן נוסח אחר אשר נתקבל אחר כך יותר בתפוצות ישראל, (גם נוסח זה מובא בפרק מא). כפי הנראה מדברי האחרונים נכתבו שטרי עיסקא שלא על דעת מוסמכים לכך, וכבר צווחו על כמה מהם שאינם אליבא דהלכתא, ואין לסמוך כי אם על שטר עיסקא שנוגע מפי מי ועל דעת מי נוסח. ובעצם ענין ההלואה על צד היתר עיסקא גם דנו האחרונים אם יש לחשוש בהם משום הערמה. ובספר הזכרונות כתב על שטרי עיסקא שמתכוונים לעבירה והוא רבית קצוצה. ואף הסמ"ע בקונטרס הרבית (ארוכה אות כב) כתב על ענין ההיתר עיסקא שאין לאסור לצורך שעה כדי ליתן מחיה לבני ברית. וגם הגנת ורדים (כלל ו סוף סימן ז) נראה שחשש להערמה. ועי' שולחן גבוה (סי' קצו ס"ק טו). ומ"מ נתפשט ענין ההיתר עיסקא בכל תפוצות ישראל, וכמה חידושי הלכות נתחדשו בענין זה, ולא מצאתי בדברי הפוסקים האחרונים מי שיפקפק בזה. ואדרבה, בכל מקום שחששו הפוסקים לאיסור, יעצו לעשות בדרך עיסקא. ומכל מקום הירא וחרד לדבר ה' ונמנע מלהלוות כי אם בדרך עיסקא ממש. אין בזה משום חומרא יתירה (אבל בהלואה בדרך עיסקא ממש כתקנת חז"ל, והיינו לשם התעסקות וקבלת מחצית שכר והפסד, אין מקום להחמיר). ולא נמנעתי מלהביא מה שהקילו האחרונים בהלכה זו, והרוצה לסמוך על דבריהם יבא ויסמוך, והרוצה להחמיר על עצמו תבא עליו ברכה.

ועפ"י הנ"ל יש לזהר בשותפות, שלא ילוה אחד מהשותפין (ממעותיו הפרטיים או שלוה מהבנק) לצורך העסק עפ"י הית"ע, כששותף שמלוה יודע ברווח והפסד עסק המשותף, כגון שהשותף המתעסק (general partner) מלוה להחברה (L.L.C.), ועיין בפרק טז סעיף ו האריך לסדר הית"ע באופן המועיל.

היתר עיסקא

יב. עפ"י דיני עיסקא המבוארים לעיל בנוי יסוד היתר עיסקא הנהוג בזמנינו¹⁰ (טז). דהנה כשאחד רוצה להלוות מעות ולהיות בטוח על הקרן וגם לקבל רווחים

לתת, אבל יותר ממחצית אסור. ובביאורים שם כתב דבשלמא כשנותן עד מחצית חריות, הרי מעיקר הדין חייב ליתן לו שהרי התחייב למחצית שכן, אלא שיכול לפטור עצמו בסכום התפשרות, ואם רוצה ליתן לו מה שמגיע לו באמת, תבא עליו ברכה. אבל אם נותן לו יותר ממחצית חריות הרי נותן לו יותר ממה שמגיע לו ואסור עכ"ל.

¹⁰ טז. ובנוגע אם יש לאסור הית"ע משום הערמה, עיין בברית יהודה פרק מ ס"ק א שכתב בשם ספר הזכרונות שיש לאסורו משום הערמה ואף בקונטרס הסמ"ע אות כב כתב שהוא דבר תמוה ונראה כהערמה, ומ"מ סיים הסמ"ע שאין לאסורו משום צורך שעה כדי ליתן מחיה לבני ברית. ולמעשה כבר נתפשט ענין הית"ע בכל תפוצות ישראל וכמה הלכות נתחדשו בו ולא מצאתי בדברי הפוסקים האחרונים מי שיפקפק בזה ואדרבה בכל מקום שחששו הפוסקים לאיסור רבית יעצו לעשות בדרך עיסקא, ומ"מ הירא וחרד לדבר ה' ונמנע מלהלוות כי אם בדרך עיסקא ממש אין בזה שום חומרא יתירה. ואם אינו יכול להלוות בדרך עיסקא ממש ילוה בלי שום רווחים ולא ימנע מלהלוות משום כך. וכבר הבאתי לעיל את דברי החפץ חיים (מובא לקמן ס"ק נז עיי"ש) שאין לשכוח דעיקר מצות גמ"ח היא הלוואת חנם בלי שום תנאי רווח ע"כ תוכן דברי הבר"י שם ועיי"ש שהאריך עוד בזה. ועי"ע בבר"י פרק לו ס"ק כב שהביא בשם השלי"ה ריש מסי' חולין והערך שי ס"י קסז שכתבו שיש להאמין למתעסק בשבועה הן בנוגע לקרן והן בנוגע לרווחים, אבל אין להתנות על עדים בנוגע לקרן, ולמעשה פוק חזי דהמנהג לחקל בזה. מיהו עיין לקמן ס"ק כז דאם עושים הית"ע דעל ידו נעשה המלוה שותף בכל עסקי הלוה יש אומרים דבכה"ג צריכים להתנות על שבועה גם על הקרן.

ובסוף דבריו שם כתב הבר"י שמדברי האחרונים משמע שבמקום שאין כוונתו לרבית אלא שיש חשש של טובת הנאה שיש למלוה ע"י ההלוואה, אף לכתחילה יש לסמוך על הית"ע באופן המועיל (ויכללו טובת הנאה בתנאי התפשרות כדלקמן סעיף כט) ולא ימנע משום כך מלהלוות. ובפרט בזמנינו שאנשים נמנעים מלהלוות בגלל ירידת ערך הכסף שפוחת והולך ורוצים להלוות בלי רבית, אלא שרוצים לשמור על ערך הכסף ולהצמיד ההלוואה לדולר או לאינדקס, מן הראוי אף לכתחילה לסמוך על הית"ע באופן המועיל עכ"ל.

ובשו"ת ח"ס חו"מ סי' מח כתב שהלואה עפ"י הית"ע היא דרך סלולה בלי פקפוק ובלי אחריות וכן בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קצב כתב דאף בעל נפש יכול לעשות הית"ע (אלא ששם איירי ברבית דרך מו"מ שאינו אסור אלא מדרבנן). ובספר והאיש משה כתב בשם הרב משה סולובייצק זצ"ל שאמר כמה פעמים בשם סבו הגר"ח זצ"ל שהית"ע אינו היתר בעלמא אלא הוא לכתחילה (מיהו יש להעיר שבזמנינו שלא נוהגים להשביע בבית דין נראה דיש להחמיר טפי, עיין לעיל ס"ק יא). אמנם הגאון הרב משה שטרנבוך שליט"א כתב בהקדמתו לקיצור דיני רבית בשם החתם סופר שאמר על איש אחד שפרנסתו היתה ע"י שהלוה עפ"י הית"ע, שהוא לא צדיק ולא רשע עכ"ל. וכן העיד בן החפץ חיים זצ"ל (כל כתבי חפץ חיים ח"ג מילואים דף עה) שאביו לא הלוה מעודו ממון בהית"ע חנוג אבל לזה בהית"ע כמה שנים מפני דוחקו, וסמך בלבו על הא דכתבו כמה פוסקים דברבית דרבנן אינו חל האיסור בעיקר על הלוה עכ"ל. ועכשיו יצא לאור ספר גנזי ושו"ת חזו"א ובאמצע מכתב שם כתב החזו"א שלא כאותן המפקקים על הית"ע ואומרים שזה כנגד כוונת התורה וכן עשיית פרוזבול עכ"ל.

ולמעשה מעיקר הדין בודאי יכולים לסמוך על הית"ע כמ"ש פוסקים הנ"ל, מ"מ פשוט שיש דרגות שונות בהית"ע - דאם סומכים על עוד קולות שהוסיפו האחרונים בהית"ע, כגון בלוה עבור הוצאותיו כדלקמן סעיף יח (ע"י היתר גרמא או לשתף המלוה בשאר עסקי הלוה) או בהית"ע כללי, בודאי יש להחמיר יותר מסתם הית"ע עבור עסקים, וכן יש לזהר לסדרו כדין כמבואר כאן. ומחוייב כל מי שעוסק בהלוואות עפ"י הית"ע ללמוד ההלכות כמ"ש לקמן ס"ק נז בשם החפץ חיים או לסדרו עפ"י מורה הוראה.

ולפעמים נותנים המעות בעיסקא ממש, ומחלקין הריחוק כדין, אלא שרוצה בעל המעות להיות בטוח בקרן. ואם כי גם זה צריך הית"ע (ר"ל להתנות על עדים בנוגע להפסד), מ"מ נראה שבכגון זה יש מקום לומר שא"צ להחמיר כ"כ בזה, שכן גם בלי הית"ע אין בזה איסור דאורייתא, כשאינו נותן לו רק ממה

אינו יכול לעשות כן. שאם יתנם לחבירו בתור הלואה, הרי הוא מובטח על הקרן אבל אסור לקבל רווחים משום איסור רבית. ואם יתנם לו בתור עיסקא, אע"פ שלפעמים יקבל רווחים מ"מ הרי הוא ג"כ יכול להפסיד עד חצי מעותיו כמבואר לעיל סעיף א.

ולכן מצאו הפוסקים עצה שיתן המעות לחבירו בתור עיסקא אלא שיוסיף כמה תנאים על העיסקא שעל ידם יהיה כמעט בטוח על הקרן ועל ריוח מסויים - דהיינו שיתנה עמו שלא יהיה נאמן על ההפסד כי אם עפ"י שני עדים וכן לא יהיה נאמן על סכום הרווח כ"א ע"י שבועה חמורה כנ"ל בסעיף ט, ואין זה הערמה הנכרת כ"כ דכיון דאין בעל המעות רואה ויודע בהתעסקות המתעסק במעות שלו, יש לו הזכות לתבוע בירורים כאלו. ומוסיפים עוד תנאי שאם המתעסק ישלם סך מסויים - הנקרא סכום התפשרות, אז אינו צריך לברר כמה הרויח או הפסיד וכל רווח העודף יהיה שייך לו, כנזכר לעיל סעיף י.

נמצא דע"י תנאים אלו יהיה בעל המעות כמעט בטוח על הקרן יחד עם איזה סכום בתור ריוח, משום דעפ"י רוב לא יוכל המתעסק להביא עדים וגם לא ירצה לישבע, ומ"מ מותר לעשות כן שהרי למעשה יש למתעסק הברירה לפטור א"ע ע"י עדים ושבועה.

ועיין בפרק כג שהבאתי הרבה נוסחאות של הית"ע, ולקמן סעיף לב הבאתי נוסח החכמ"א שהוסיף עוד תנאי - שאין המתעסק יכול לטעון שהפסיד או שלא הרויח אלא עד זמן מסויים, ואם אינו מודיע לבעל המעות על כך אז אמרינן שתיקתו הוי הודאה שהרויח, ואינו יכול לטעון אח"כ שלא הרויח.

ומעיקר הדין בודאי מותר ללוות עפ"י הית"ע, מ"מ יש פוסקים שחוששים בו משום הערמה (עיין ס"ק טז) והמחמיר בזה תבא עליו ברכה, ובפרט כשמצרפים להיות"ע כמה וכמה קולות שהאחרונים סמכו עליהם להקל בשעת הדחק.

וכתב בברית יהודה שיתכן שיש בזה יותר מחומרא בעלמא שכן יש כאלה שבענינים אחרים ובפרט בעניני מאכל מחמירים על עצמם שלא לסמוך על שום קולא ואילו בהית"ע סומכים על קולות אע"פ שבזה יש צדדים החמורים יותר מבענינים אחרים. ומ"מ נראה שמי שרוצה להחמיר שלא לסמוך על הית"ע, ומנסה למצוא צדדי היתר אחרים, בדרך מכירה או דרכים אחרים, לא די שאינו מרויח כלום - שגם בהם יש צד הערמה, אלא עלול להכשל באיסור רבית ממש. ומוטב לסמוך על הית"ע של מהר"ם שכבר דשו ודרכו בו הפוסקים האחרונים זה כמה מאות שנה. מיהו יש ליזהר לסדרו כדין, דיש אופנים שאין הית"ע מועיל או שצריכים הית"ע מיוחד" (יז).

ובזמנינו מצויים הרבה נוסחאות של היתר עיסקא שלא נכתבו כדין (ובפרט אצל הבנקים ובנקים עבור משכנתאות) ויש ליזהר שלא להשתמש אלא בנוסח שנעשה עפ"י חכם הבקי בהלכות רבית. ואפילו בנוסח טוב יש לדעת שלא כל נוסח מועיל לכל מצב, ועל כן אין להשתמש בהיתר עיסקא אלא כשנעשה עפ"י מורה הוראה היודע ענין הלואה זו בכל פרטיה. וזה לשון היעירות דבש (דף קכד) וכבר מצאו חז"ל נוחי נפש תקנה בעשיית שטר עיסקא אבל צריך להזהר בו ולעשות הכל כדינו

שהרויח. ועי"כ כל עיסקא הקרובה יותר לדין עיסקא המקורית, בלי להיכנס לקולות נוספות אין בהם חשש ערמה כל כך כנ"ל הברית יהודה בעיקרי דינים פרק כט סעיף ו. §

יז. מתוך ספר ברי"י עקרי דינים פרק כט סעיף ד, וכתב שכן שמע ג"כ מחנאון בעל מנחת יצחק זצ"ל, ועיין לעיל ס"ק טז מש"כ בשם הברית יהודה. ומה שכתבתי ובזמנינו מצוי העתקתיו מחלקת בנימין ריש קונטרס הית"ע.

שמוותר בעל המעות למתעסק העודף בריוח מעל סכום ההתפשרות (יג).

ז. צריך שידעו המלוה והלוה ענין היתר עיסקא מהו (יד).

ח. יש להמנע מלהשתמש במונחים כגון הלואה או רבית (טו).

פ. לכתחלה צריך לעשות ההיתר עיסקא בכתב, ולפרט בו תנאי העיסקא (סז) ואופן תשלום שכר העמלה. ולכתחלה רצוי גם לעשות קנין ולכתוב בשטר שנעשה בב"ד חשוב (יז). אבל בדיעבד די כשהתנו על כל זה בעל פה. והסכמת האחרונים שדי כשאומר בשעת נתינת המעות שנותן לו על צד היתר עיסקא כותקנת מהר"ם ז"ל (יח).

י. יש מהאחרונים שהקלו בענין זה ותיקנו שטרי עיסקא כללים. והיינו שמתחייב המלוה או הלוה שכל הלואותיו ועסקיו יהיו על צד היתר עיסקא (יט).

כצאן יוסף ערך משא ומתן אות ד בשם מהר"א ברוידא שתיקן שטר עיסקא בדרך זו, אלא ששם קבע למתעסק תרי תילתי באגר ותלתא' בהפסד, ולכאורה די בפלגא בהפסד, כמבואר בפרק לו. (יג) ע"י פרק לו שלדעת כמה פוסקים אין מועיל אופן זה כשכר עמלה. (יד) עיין פרק לה שלדעת השל"ה נראה שאף בדיעבד אינו מועיל הת"ע אם אינם יודעים ומבינים ענין ההת"ע. אלא שמדברי כמה אחרונים משמע שאין הידיעה מעכבת בדיעבד. ומה שדנו האחרונים מדין היתר סאה בסאה שמועיל בדיעבד אף אם לא ידעו ענין ההיתר, אפשר לדחות דשאני התם שאין חסרון הידיעה אלא משום שמתכוונים לאיסור. אבל בעיסקא שצריך להשתעבד ולהתחייב, ואם אינו יודע ענין ההת"ע אינו מתחייב על מה שאינו יודע. מיהו אפשר שמ"מ כיון שחתם על שטר עיסקא באופן המועיל מתחייב בזה אע"פ שאינו יודע על מה חתם. והחפץ חיים באהבת חסד כתב שמהרא"י שהמתעסק בעניני עיסקא ילמוד הלכות אלו בפוסקים. ונלענ"ד שאף אם נאמר שאין הידיעה מעכבת, היינו דוקא בסתם, אבל מה שמצוי לפעמים שהלוה או המלוה רוצה לעשות הת"ע, וכאשר שואלו השני מהו ענין ההיתר עיסקא, מדחה אותו ואומר לו שאינו מחייב כלום רק כדי לעשות בהיתר נראה שלכו"ע איסור גמור הוא. (טו) ע"י קונטרס תקנת רבים שכמה מהרבנים מצדדים לומר שאם מזכיר לשון הלואה או רבית הרי זה סותר ענין ההת"ע, וגם מכוער הדבר, ומ"מ נראה שבדיעבד אינו מבטל ההת"ע, וכ"ש בהת"ע הנעשה בין שני אנשים פרטיים. וכן משמע בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רנב. (סז) ע"י פרק לה מ"ש בענין אם צריך לקבוע בתחלה סכום ההתפשרות. ולכתחלה בודאי שראוי לעשות כן. (יז) ע"י פרק לו שיש אומרים שאם מתחייב שבועה במקום שאינו חייב בה יש בה משום דיני אסמכתא. ולכן צריך קנין בב"ד חשוב. והסכמת הפוסקים שאם כתוב בשטר שנעשה בב"ד חשוב, אע"פ שלא נעשה כן, מועיל לבטל דין אסמכתא. (יח) ע"י פרק לה סעיף ד שכן משמע מדברי הפוסקים. (יט) בשנת תרפ"ד הציע האדמו"ר מלובלין הגה"צ ר' עזריאל מאיר אייגר זצ"ל, בראותו גודל המכשלה והפרצות באיסור רבית שהיו באותה תקופה, שכל איש מישראל כשיתחיל לעסוק במשא ומתן ילך אצל המרא דאתרא שבעירו, ויתחייב בכתב ידו שכל העסקים שיעשה במעות, הן מה שיתן לאחרים והן מה שיקבל

ודעת רוב האחרונים שאין היתר עיסקא כללי מועיל אלא אם כן שני הצדדים

מאחרים, מעיד הוא על עצמו שיהא על אופן עיסקא ע"פ תקנת חז"ל, אף אם ישכח או שלא יוכל לדבר מזה בפירוש בעת נתינת או לקחת המעות, ואיד שיתפשר או יהיה על צד היתר עיסקא. ובתקנה יהיה מפורש שכל מי שיזכור ויהיה ביכלתו יעשה בכל פעם היתר עיסקא מיוחד ולא יסמוך על ההיתר עיסקא הכללי. **ההצעה** פורסמה אז בקובץ דרושים שיצא לאור ע"י אגודת הרבנים בפולין (כרך ראשון חלק שני שנת תרפ"ד), ופנה בקריאה לגדולי הדור שיחוו דעתם על הצעתו זאת, (לאחר מכאן הדפיס הצעתו עם חלק מתשובות הרבנים להצעתו בקונטרס „תקנת רבים" שיצא לאור בוורשא בשנת תר"צ). ודן שם בצדדי ספיקתו אם אדם יכול להתחייב בקנין על דבר שלא בא לעולם. וכן אם מועיל התנאי שעושה עכשיו למה שיעשה אחר כך עפ"י סברת כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. עיי"ש בדבריו. **ובחוברות** הבאות של קובץ דרושים וגם בקונטרס תקנת רבים הנ"ל הובאו דברי גדולי הדור שבאותה תקופה מכל קצוי תבל. ובקובץ דרושים יש כמה תשובות שלא הובאו בקונטרס תקנת רבים. והם מהג"ר דובער הכהן מאיזביץ והג"ר שמואל דוד לאסקי מראדאגשץ והג"ר אהרן קוטלר מקלעצק שדחו היתר זה. ועיקר דבריהם שאין להתיר כאן על סמך סברת כל העושה ע"ד ראשונה עושה, כיון שעוסק בהלואה בלשון הלואה ורביית הרי זה כעושה בפירוש נגד דעת הראשונה (עי' בדברי הגר"א קוטלר שדחה שם גם סברת הגר"א קלאצקין שצירף להתיר מפני שהשלטון גובה מס עסקים, והרי זה כשותפות עכו"ם. ועי' בקונטרס הנ"ל שעוד כמה רבנים דחו סברא זו). ושם הובאה גם תשובת הגר"א מלצר שהסכים לדברי חתנו הגר"א קוטלר, וסיים שבמקום להכנס לעצות דחוקות להתיר איסור דאורייתא, מוטב לפרסם דסגי בתנאי בעל פה שההלואה היא בתורת עיסקא, וע"י כך יקלו עליהם לעשות כדין תורה. אלא בודאי שאינו רוצה להזכיר ענין הת"ע מפני שהצד השני לא יתמצה בכך, א"כ מה יועיל תנאי דמעיקרא (והעורך בקובץ דרושים הסכים לדברי הגר"א מלצר וכתב שלא נתקנה תקנה זו אלא באופן ששכחו ולא כשיודעים ואינם רוצים). ועי' גם בשו"ת חבצלת השרון (יו"ד סי' סג) שלא הסכים לתקנה זו. **אמנם** מדברי המשיבים שנדפסו בקונטרס תקנת רבים נראה שרוב הרבנים שבאותו הדור, עכ"פ מאלה שבאו דבריהם שם, הסכימו עקרונית להצעה זו. ובראשם הגאון ר' אליהו קלאצקין והגאון ר' מאיר אריק והגאון ר' שמואל ענגיל, שכפי הנראה היו המסכימים הראשונים להצעה זו. אלא שגם מדבריהם נראה שזה רק בבחינת הצלה בשעת הדחק. וגם שאר המשיבים הוסיפו להסתייג מכמה צדדים להצעה זו. יש שחששו לתקלה שע"י כך תשכח תורת איסור רבית מישראל. וגם ענין שכר עמלה אינו מפורש די הצורך. ויש מהם שהוסיפו תנאי שלא יזכירו שם הלואה ורבית. וכן יש שחששו שמכיון שלא הזכירו ענין ההת"ע בשעת מעשה ויכול המלוה לתבוע עפ"י ערכאות הקרן והרבית, הו"ל כשטרא מחוזנאי. והגר"א קלאצקין כתב דבכה"ג יצא מכלל איסור רבית והרי הוא בכלל גזל (עי' פרק לה סעיף יא ויב) וכמה רבנים לא הסכימו להצעה אלא א"כ יעשה כתקנה קבועה של כל בתי הדינים, ואז יהא כל אחד מחויב לקבל תנאי עיסקא. וכן הוסיפו כמה רבנים שאין די במה שיעשה פעם אחת לכל חיו אלא צריך לעשות זאת לכה"פ פעם אחת בשנה. וכפי הנראה שם בקונטרס החליט האדמו"ר מלובלין לאחר שקיבל תשובות הרבנים, להוציא הצעתו זאת אל הפועל, עם חלק מהסייגים שהוסיפו הרבנים (עי' פרק מא שהבאתי

עשו היתר עיסקא כזה. ואז מועיל אע"פ שלא עשו הת"ע כנפרד לעיסקא שכיניהם (כ).

יא. נהגו לסמוך בבנקים על היתר עיסקא כללי, והיינו שהנחלת הבנק מתחייבת שכל עסקי הבנק, בין כמלוה ובין כלוח, יהיו על צד היתר עיסקא (כא).

נוסח השטר עיסקא שתיקן). ולא שמעתי אם אמנם נתסבלה ונתפשטה תקנה זו בפולין בתקופה ההיא. (כ) ע"י בקונטרס הנ"ל. ומדברי רוב המשיבים נראה שלא הסכימו להתיר רק באופן ששני הצדדים עשו היתר עיסקא כזה, אלא שבשעת מעשה שכחו לפרט ולפרש ענין ההת"ע. אבל כשרק המלוה עשה הית"ע, דעת רוב הרבנים שם שאין ההת"ע מועיל. שמכיון שאין הלוח יודע ההת"ע ולא סיבל המעות ע"ד להתעסק אין תנאו של המלוה מועיל לחייבו (ע"י תשובת הרב מקאליש מ"ש על דברי המהרש"ם (ח"א סימן כ) שמדבריו משמע שמועיל הת"ע של המלוה בלי ידיעת הלוח. וה"ר אברהם נתן עלבערג שם מנסה ליישב דברי המהרש"ם. וע"י מ"ש בזה בפרק ו הערה ג). וגם כשהלוח עשה הת"ע ולא המלוה דעת כמה רבנים בקונטרס הנ"ל שאין ההת"ע מועיל. ובתבצלת השרון הנ"ל כתב דכ"ש דלא מהני. וע"י שו"ת מהר"ם שיק (י"ד סימן קסד) שמצדד להתיר כשהלוח מתנה על היתר עיסקא בפני עדים, אע"פ שאין המלוה יודע מזה. וכפי הנראה הסכים עמו המהרש"ם (בהסכמתו לקונטרס הסמ"ע, קרקא תרנ"ד) וכתב שיש לצדד להתיר גם אם עשה המלוה בלא ידיעת הלוח. וע"י בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קלח מ"ש בזה. ובשו"ת מהרש"ג (י"ד סימן ה וסימן נב) השיג על דברי המהר"ם שיק וע"י גם שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' כ וסי' כא מ"ש בזה. (כא) ענין ההיתר עיסקא בבנקים נזכר בתחלה בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן כ) וז"ל, הנה זה איזה שנים כשנתייחד באנק כזה (של רוב ישראלים) פה"ק עשיתי עם הממונים שטר ב"ד וחתמו עליו בחיוב המועיל שכל ההלוואות יהיו עצה"ע. ואם לא ירויח הלוח יתזירו לו גם העיסקא שלקחו מקודם (בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' קפט) הבין שנתכוין למה שגובים הבנקים רבית בתחלת העיסקא, ופקפק בתקנת המהרש"ם, דהו"ל כרבית ע"מ להחזיר שאסור. ולכן כתב שיתנו שינכו לו מחובו. ואח"ז הכרזתי כן בכל ביהכנ"ס וביהמדר"ר לפרסם הדבר, וגם כל מעשה ב"ד יש לו קול וכו', וממילא הו"ל כהתנה בשעת הלואה ויש שטר בב"ד. וזה עדיף ממה שכתב הרה"ג הנ"ל (כוונתו לאבד"ק סטריא בשו"ת הרי בשמים) לתלות צעטיל בכותל שאין כח עפ"י דחה"ק ואפילו כתנאי שבע"פ לא הוי. ואין צריך לכתוב זאת בהשטאטוען (תקנות הבנק) שבדיניהם כמובן וכו'. אבל בכ"ז אם ילוו להם מעות ממקומות אחרים רחוקים והם יהודים לא יונח בהיתר זה וכו'. עכ"ל המהרש"ם. והסכים עמו בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן קפט (וע"י בדבריהם מה שפקפקו בענין אם מועיל ההת"ע לערבים, וע"י מ"ש בזה בפרק לח סעיף ז). וע"י בקונטרס תקנת רבים הנ"ל שלדעת כמה רבנים יש צד היתר יותר להת"ע כללי של בנק, שהוא גוף צבורי עם תקנות קבועות שאינן משתנות, מאשר הת"ע כללי של יחיד. וגם מדברי המהרש"ם מוכח כן, שכתב דהו"ל כהתנה בשעת הלואה, ונראה כוונתו שאין אנו צריכים לכלל של כל העושה ע"ד ראשונה עושה. ובשו"ת מהרש"ג י"ד סי' ה כתב בפשיטות שגם הת"ע חד צדדי של בנק אינו מועיל כלל. ובמה שכתב המהרש"ם שאין צריך לכתוב התקנה

בדיניהם, ע"י שו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב קו"א סי' לב) שמשמע מדבריו שצריך שיהא תוקף חוקי על פי דיניהם להת"ע של בנק, וכן משמע בשו"ת משנת ר"א (י"ד סי' טו). ונראה שאף המהרש"ם לא כתב כן אלא במקומו שהיה יודע שהמנהלים של הבנק לא ילכו לערכאות, ועשה הת"ע המועיל עפ"י דין תורה ואם יטען הלוח שהפסיד או שלא הרויח וישבע על כך יפטר והו' מלשלם. או דס"ל שאף אם ילכו לערכאות הו"ל כגזל ולא כרביית. וסברא זו כתב גם המהר"ם שיק (י"ד סי' קסא ד"ה מיהו י"ל) לענין הית"ע של יחיד, שכל שמדיני ישראל מועיל ההיתר עיסקא, כיון שאין המלכות גוזרת שלא ידונו ישראל ביניהם בדיני ישראל, וחייב על כל ישראל לדון בדיני ישראל, אם אינו שומע ופונה לערכאות הרי הוא עושק וכממון שאינו שלו. וכן משמע קצת בשו"ת חת"ס חו"מ סי' מח, עיי"ש, וע"י שו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ב סי' קלו, שו"ת מנחת יצחק ה"ד סי' טז סק"ח, שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קצב וסי' קצד. ובבנקים כהיום שכל הבנקים והתברות מתנהלים עפ"י חוקים ותקנות וגם יש בקורת ממשלתית על עסקי הבנק, נראה שאף המהרש"ם יודה שההיתר עיסקא צריך שיהא לו תוקף חוקי. ועכ"פ שיהא חתום ע"י המנהלים המורשים לכך. ואע"פ שבדרך כלל חתימתו של מורשה חתימה מחייבת את הנהלת הבנק, נראה שזהו רק בעיסקא חד פעמית עם לקוח בודד, אבל היתר עיסקא כללי שיחייב את כל סניפי ופקידי הבנק לא מסתבר שמורשה חתימה יכול להתחייב על כך, וממילא גם עפ"י דין תורה אין לו תוקף. ועוד נראה מדברי המהרש"ם שלא עשה הת"ע כללי כי אם להלוואות שנותן הבנק ולא להלוואות שמקבל הבנק מאחרים. והגלענ"ד שחשש המהרש"ם לדעת הסוברים שאין הת"ע מועיל כי אם מדעת שניהם, ולכן לא היה יכול לסדר הת"ע כללי עבור המלוים ממקומות אחרים. וגם אפשר שאינם יודעים ענין ההת"ע ולדעת כמה פוסקים הוא לעיכובא. ולכן צוה גם לפרסם ענין ההת"ע בבתי כנסיות ובתי מדרשות, כדי שיהיה מדעת שני הצדדים, ועי"כ יהיה תוקף מעשה כ"ד להת"ע. וא"כ בזמננו אף אם מורשה חתימה או אפילו מנהל סניף יעשה הת"ע עם לקוח זה, ואפילו יחתום על הת"ע כללי עם כל מי שיתעסק בסניף זה, אין ההת"ע מועיל כי אם למי שיודע ומתרצה לכך, וכן אין ההת"ע מועיל רק לגבי סניף זה, ובזמננו אי אפשר להפריד עסקי סניף אחד מעסקי ההנהלה המרכזית. ולגבי שאר המתעסקים עם הבנק נשאר איסור רבית קצוצה, ואין יוכל אדם להפקיד מעותיו בבנק ולקבל רוחים, אפילו אם הוא בעצמו יעשה הת"ע, כיון שיש כמה וכמה לקוחות שלגביהם אין תהיתר תופס ובאיסור רבית בא ריח זה. ובאיסור דאורייתא קי"ל אין ברירה ואף באיסור דרבנן יש מפקפקים אי אמרינן יש ברירה בגדון זה (ע"י פרק ל). וגם לבעלי המניות יש חשש כשיש לקוח אחד שיש לגביו איסור רבית. ועל כן גלענ"ד לבאר יסוד ההת"ע של הבנקים בזמננו, שהת"ע כולל בין הלוואות שנותן הבנק ובין הלוואות שמקבל הבנק, ויש בו סעיף שהת"ע מחייב גם את מי שאינו יודע ענין ההת"ע. שעיקר ההיתר הוא מפני שהבנק הוא גוף צבורי הפועל על פי תקנות קבועות המחייבות את כל לקוחות הבנק, וכל מי שמתעסק עם הבנק הרי זה כאילו מתחייב להיות כפוף לכל תקנות הבנק. וגם ההת"ע צריך להיות אחד מתקנות הקבועות של הבנק (ע"י להלן פרק מא. שהבאתי גוסס ההת"ע של הבנקים). וברור שתקנה כזו אין בכחו של שום מורשה חתימה לעשות, כי אם ע"י מועצת המנהלים או הגוף המנהל המורשה לכך. ואז יש לזה תוקף אפילו לגבי מי שאינו יודע ענין הת"ע, כי עיקר החשש שצריך לידע ענין ההת"ע הוא שאם לא כן אינו מתחייב לפי דיני עיסקא. והיינו דוקא עם יחיד. אבל כשמתעסק

וצריך שיהא ההיתר עיסקא גלוי ומפורסם לכל (כב).

עם בנק אף בלי לדעת הוא מתחייב להתעסק כפי תקנות היסוד של הבנק, וחלים עליו כל דיני עיסקא בין לזכות ובין לחובה. ולעצם השאלה אם יש תוקף חוקי עפ"י דיניהם להת"ע של הבנקים, ניסיתי לברר אצל כמה מומחים למשפט חילוני ולא קיבלתי תשובה ברורה. ולדבריהם אין סיבה לומר שבימ"ש חילוני לא יתחשב בהת"ע, ועכ"פ כשנעשה באופן המועיל. והרוצה להחמיר על עצמו שלא להתעסק עם הבנק בעסקים שיש בהם חשש רבית בודאי, שיש מקום לחומרא זו. ולא חומרא יתירה היא. ובפרט שיש כמה ענינים שאין ההת"ע מתיר (כמו שנתבאר בספר זה בכמה מקומות). אלא שאם רוצה אדם יחיד להחמיר ולעשות הת"ע נפרד עם מנהל הסניף, נראה שאם הוא רוצה ללות מהבנק יש מקום לחומרא זו, וגם יש צד להקל כשמוסיף בשטר ההלוואה שזה נעשה עצה"ע (ובלא"ה כדאי לעשות כן בכל אופן), כי כאמור יש בכחו של מנהל הסניף לעשות עיסקא עם לקוח בודד ויש תוקף למעשיו. אבל אם רוצה להפקיד כסף בבנק, לכאורה נראה שאין תועלת במה שעושה הת"ע נפרד, כי ממ"נ אם הוא חושש שאין ההת"ע הכללי מועיל, איד יקח רווחים הבאים באיסור רבית, והרי בזה שעושה הת"ע הוא נעשה שותף לכל עסקי הבנק ורוב הכנסות הבנק מרווחים להלוואות הם באים. וזה ברור שאין בסמכותו של מנהל הסניף להתחייב שהכסף המופקד על ידו לא יותן כי אם למי שיעשה הת"ע נפרד, כמובן לכל מי שמתמצא בעניני הבנקים. (כב) ע"י הערה הקודמת מדברי המהרש"ם שכתב שהכריו בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות ענין ההת"ע של הבנק. וכן כתבו כמה אחרונים. וגם בהת"ע של הבנקים כהיום כתוב שמפרסמים את ההת"ע גלוי לכל. ומדברי המהרש"ם היה נראה שענין הפרסום הוא כדי שגם הלויים ידעו ענין ההת"ע, או שיהא מפורסם שלא יוכלו המנהלים להכחיש ענין ההת"ע. ונראה שבהת"ע של בנק וכן בכל הת"ע כללי ענין הפרסום הוא יותר לעיכובא, משום שלדעת כמה אחרונים ענין הידיעה של ההת"ע הוא לעיכובא, כמ"ש לעיל. ואף למה שכתבתי לצדד להתיר היינו משום שסוף סוף חתם על שטר עיסקא המחייב, אבל כשהת"ע הוא באופן כללי, אם אינו יודע מכך וגם לא חתם אפשר שאינו מחייב אותו. ועוד אפשר שחשש המהרש"ם למ"ש כמה אחרונים בענין היתר עיסקא כללי (בקונ' תקנת רבים) שיש לחשוש שלא תשתכח תורת רבית, וע"י הפרסום החשש הוא קטן יותר. וע"כ נראה שמן הראוי להנהיג בבנקים, עד כמה שאפשר שבכל מסמך הקשור בעסק שיש בו חשש רבית, ובפרט על טופס פתיחת החשבון, או התחייבות וטופסי הלוואה, וכו' בשיקים משוכים על חשבון דיביטורי, להוסיף תיבות עצה"ע. ויש בזה גם להוסיף מבחינת תוקף ההת"ע, וגם כדי לזכור ולהזכיר ענין איסור רבית. ובזמננו בארץ ישראל, עד כמה ששמעתי, רוב רובם של הבנקים סדרו היתר עיסקא כללי, ועד כמה שידוע לי יש בנקים שיש רשות למנהלי הסניפים לחתום על הת"ע עם לקוחות בודדים (ע"י הערה הקודמת). ויש לדרוש שההת"ע יהא מפורסם ותלוי בכל סניפי הבנק. ובפרק מא הבאתי נוסח ההיתר עיסקא המקובל בבנקים כיום בארץ ישראל, והערותי על נוסח זה. אמנם יש כמה ענינים שיש בהם חשש רבית ואין ההת"ע מועיל להתירם, כפי שנתבאר בספר זה במקומות מפורזים. ואזכיר כאן ענין רבית מראש, וכן בענין עמלת ערבויות. ומן הראוי לתקן עד כמה שאפשר. ׀ וכל האמור לעיל לענין בנקים כחם יפה לחברות וגופים ציבוריים, כגון חברות בטוח וכדומה. ומצאתי לנכון להעיר עוד בענין

משלו לא מכספו ולא מנכסיו אלא רק ממה שיש בהבנק ואין על כל אחד ואחד שום שעבוד הגוף ומצות פריעת בעל חוב שכן הוא ענין הקאמפאניעס במדינתנו ליכא איסור ריבית ואפשר להניח גם בהלוואה בהבנק וליקח האחוזים שיתנו.

אבל אם ימצאו מי שידצו להחמיר אזי יתנו להבנק הכספים שרוצים ליתן גם כן בעיסקא וכפי ארבע התנאים דלעיל, וכיון שהבאנק הוא מקבל הכסף לעיסקא והמתעסק יהיה להיפוך שכל מה שנאמר על המתעסק הוא על הבאנק ויצטרך נותן הכסף להבנק ליתן להבאנק חצי דאלאר ואם יהיה ריוח יותר מסך האחוזים שהתנו יהיה להבנק, וכשיאמרו מהבנק שלא היה ריוח כל כך וכ"ש שיאמרו שהיה הפסד לא יהיו נאמנים אלא בשבועה חמורה כדלעיל והפרעודענט (הנשיא) וסגנו יצטרכו לישבע, ולא יועילו עדים כדלעיל וגם לא החיבון שבפנקסיהם.

ובפירוש יובן שאף אם מקבל הכספים מהבנק לא ידע כלל מהו עיסקא יהיה גם כן בתנאי העיסקא ויהיו לו כל הזכויות שיש למקבל בעיסקא, שכל מי שנותן ^{העסק} כסף לבנק זה הוא רק ע"פ עיסקא. והכספים שנתנו אחרים להבנק בסתמא אינו ע"פ עיסקא אלא אם יש לו כתב מהבנק שהיה ע"פ עיסקא.

אין רשות לשום אחד מהממונים בבנק זה הנקרא בנק עממי לאומי דאזור ראקלאנד בין במסדר הראשי בין בהמסדרים אחרים שבשאר מקומות הן עכ"ל והן לאחר זמן ולעולם לעבור חלילה על דעת תורה להלוות בריבית הן ריבית קצוצה והן אבק ריבית ואפילו רק חיש ריבית אלא דוקא ע"פ היתר עיסקא.

חותנך אוהבך בל"ג,

משה פיינשטיין

סימן מב

ישראל שלקח הלוואה מבאנק עבור חברו אם רשאי לגבות ממנו הריבית שמשלם. ובענין אמירת קדיש בתפילה שכבר התפלל

בע"ה

ב' מנחם אב תשל"ב

מע"כ ידידי הנכבד כאד ר' מ"ה גראסמאן שליט"א.

א.

הנה כיון שהברך המלוה לך יהיה הוא הלוה מהבאנק, שלך לא יתנו כלום אסור ליתן לו את הריבית אף

והותנה בפירוש שאם יבא הלוה ויאמר שלא הרויח סך די"ח אחוזים למאה לשנה אלא פחות מזה שלכן אומר שאין צריך ליתן לפעדעראל קרעדיט יוניאן הנזכר אלא פחות מהתשעה אחוזים או שיאמר שלא הרויח כלום אף שעשה עיסקא או שיאמר שלא נודמן לו לעשות עיסקא כלל, וכ"ש כשיאמר שעוד הפסיד מהקרן ורוצה שגם הם יפסידו התצי אינו נאמן כלל אלא בשני עדים כשרים שאינם בעלי עיסקא שאין מקום לחושדם, ונוסף על זה דוקא כשגם ישבע בנקיטת ס"ת ביום הקריאה בצבור בשעת הקריאה.

משה פיינשטיין

סימן מא

נוסח היתר עיסקא לבנק

בע"ה

ה' מרחשון תשל"ה.

למע"כ חתני כבני הרה"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א.

להלן נוסח שטר עיסקא לבאנק.

כל הכספים שיתנו מהבנק לאחרים יהיה הכל בתורת עיסקא כפי שנתקן ע"פ מהר"מ ז"ל ע"פ תנאים דלהלן.

א) העסק שמקבל הכסף צריך לעסוק יהיה עסק טוב לפי האומדנא שירויח לא פחות מיבני פעמים כפי סך האחוזים שצריך ליתן להבנק כדי שיהיה מחצה שכר להבנק ומחצה למקבל הכסף לעיסקא, ואם יהיה ריוח יותר יהיה שייך למקבל הכסף המתעסק בהעיסקא לבדו.

ב) שכר בעד טרתתו בהעיסקא יתנו לו מהבאנק חצי דאלאר.

ג) אם יהיה הפסד הוא גם כן מחצה למחצה מחצה סך ההפסד הוא להבנק ומחצה ההפסד הוא למקבל הכסף לעיסקא.

ד) מקבל הכסף המתעסק לא יהיה נאמן לומר שלא הרויח סך שהתנו ויאמר שצריך ליתן להבנק עבור מחצה ריוח שלהם פחות ממה שהתנו וכ"ש שאינו נאמן לומר שהיה הפסד אלא דוקא כשישבע בשבועה חמורה בנקיטת ספר תורה בבית הכנסת של ארטדאכסים ביום הקריאה ובשעת הקריאה בפני הצבור והרב ובפני שליח מהבנק ובנרות שתורות. ולא יועיל אם יביא עדים כי אין ידוע נאמנותא דאינשי.

הכספים שיתנו אחרים להבנק הנה באשר שהבעלים דהבנק אינם חייבים בעצמם כלום לשלם כל אחד ואחד

היתר עיסוק

על פי החלטת ההנהלת בנק המועלים בע"מ הרינו מחתמים מטה מתחייבים בזה בשם הבנק על כל סיועו צורו ועבור חובות הבנק שלו ומספיקו אליו ולתלו – כדל ביהוד וכל אחת מהן לחוד – "ההבנק" כי כל עניויו הכספים שתקום בהם הבנק בין אנשים וחברות המלווים כספים לבנק ולא ביהוד כולם, וכן על האשכים והחברות הללוים כספים מהבנק ולא באי כוחם בכל סוגו אשראי ופיקדונות כולם והתחייבותם – שביהוד ומשכנתאות, הסכמות הנפקות מותרות וסחר בהם, כולל עמלות ועסקי תיווך, אמנות ושליחות המבצעות ע"י הבנק שיש חשש רבית ואריותה או חזר בהם או אבק ורבות ואפילו מוצר בכל אלו לשלוח ולחלואה או רבית או רבית דרימת כל אלו ביד המקבל או המדיב ולתלו – "ההבנק" – מותרת עסקת כתקנון חזיל ויו חלקו על המקבל מחצית מהחזר, החזר, ותפסד ישא המקבל ארבעים וחמישה אחוזים ורבית, חמישים וחמישה אחוזים. עד הוסכם שאם נעסקו עסקים שאין בתנאי החזר זה כדי לבטל מהם אסור, ורבית, אינ תנאי והתעסקות בעסקים אלו יהיה בתורת פיקדון מלווה המקבל על המקבל תהיה אחריות גבוהה ואבדתי כשומר ועל מקבל פקעון לחזקתו ולחזריות בבטיב הפיקדון והחזר והא לנותו תעשים וחמישה אחוזים ולמקבל משהתאחזים.

המקבל בין תורת עסקא בין תורת פיקדון יעסוק בדמי העסקא בכל עסקיו לסוגת חליטאקא בין בעסקיו ובין חקיימים ובין בעסקים ונכסים ובמאן ומהאי בעסקים חותמין היתיר חסוי ומזבחיטין ובמאן ומאן ואפילו אם תיתרן חליטאקא ור' למסתר מיעותא ונכסיה חזי לשמרתא תתאני תילא חסוי במסמכי הנגס הנגס כמותו כן המקבל יעסוק בכל עסקו לטובא בעסקא תילא ומבד שולטותיו על הנגס או ההשקעה עליו הודיעו תחלוף חסוי ירשע על שם המקבל על תנאי הנגס. כל מקרה תמורת דמי העסקא יקע לתורן חסוי בנגיסו ובעסקיו חקיימים על המקבל עשיי שומת סקאסם שזותהם תקבע עיי דמי וכן בכל עסק ונכס שיקע המקבל מאן וחלואי תנאי כגד דמי שירוחיב בם המקבל חזי חסוי דרות חמטאקא.

מועיל, כך שבכל עסק הנכס שירוחיב בם המקבל חזי חסוי דרות חמטאקא.

על המקבל להוכיח שנתן ועסק באמנות בדמי העוסקת כקטנת מהירים ולא יהא נאמן על הפסד חקרן כי אם בעדים כשרים וטמנים ושבעה חמורה על פי דיני ישראל ולא יהא נאמן על חרזו או אי חרזו כי אם בשבעה חמורה על פי דיני ישראל וכל זה בדין במקום שקבע על ידי חבצ. כל רישומים, ידיחות מאושרים, ראיות וחוכות לא משמו ראה והוכחה לבירור העיל ביד המקבל ואף אומדת לא יהו בזה.

עוד תוספת שזמן פירוקם הרחוקים הוא בכל יום העסקים האחרון של החודש השלישי וכי על חשבון להסמיך תוצרת בבית לבגד עד תמישה ימים מתאריך הנליק כי בחודש שעבר העניק את החריגות ואי הפסיקה חילי רצון להוכיח את טענתו זו באופנים התוררים לעיל. וימנעו להחליט על כביל תחשב כחודש מפורד במיד ברובו תאריך בשלשום הרחוקים הוא ויכל לשער שהעניק את הפסקה ואי הוויחיה עד זום החודש חולף. בתקנת תנאי. כי חוסכס כי על חשבון לבגד מידת זמן מותר הודעה היכל את חלק התחלואה ואת החלק שלא נסד מהפיקדון טענתו של חשבון לפני שדורן טענתו על הפסד או אי רוח וחייב לטא ולחזיתין מניית כלל השלשום.

אבל חסכם שאם יתן המקבל לזכות עשר חלקו ברווח כפי החלוקה בבנק או כפי שיוסכם ביניהם בכתב כולל המרשי
הצמדה למיניהן, חסבות, מענקים וכו', אזי הוא פטור מחובת ההוכחה ופטור משבעת ומותר הרווח יחא שייך לו
לבד.

כ מותנה בה שכל תשלום או הטבה אשר ינתן לפני ההתחשקות לא ייחא נחשב כי אם כתשלום על חשבון שבמידה ויתבדר שעי"פ תנאי העסקאות אין המקבל חייב בתשלום זה ינוכה סכום התשלום מן הקרן.

כל זה הוחלט בהחלטת ההגב בהחלטה מהיבית ויש ותקף להחלטה וההיבית זו ככל שאר תקנות הקובעות של ההגב ואין רשות לאף אחד ממנהל או פקיד ההגב כיום ולאחר זמן ללות או לחלוקת ההחייב או לקבל התחייבות באופן שיש בו משום איסור ריבית או חשש איסור ריבית או אבק ריבית או לסעון שפעל שלא בהתאם לחוקים לעיל.

ובפרטש הולתנה שאם מאזן סגבה שהיא לא ידע המקבץ או נותן עניין היתר. עיסקא זה או שלא ידע בכלל מהו היתר עיסקא ויהא נהוג בו דין עיסקא כפי תנאי היתר עיסקא זה שעל פי ההחלטה תהיה לא יעסוק הבנק בשום עניין כספים שלא עפ"י דין וטורה ותקנון חז"ל וכל המתעסק עם הבנק על פי תקנותיו הוא מתעסק דהינו עפ"י היתר עיסקא ויהא נהוג

הנהלת הבנק מצהירה בזאת כי הקתר עיסקא זה מחייב בכל דיון משפטי. הנהלת הבנק מסמיכת את כל המוסמכים השונים לתתם ולצרף הקתר עיסקא זה גם באופן פרטי. הנזיל ייעשה על ידי הלקוח בכתב.

ולמען תת תיקף ועוז לכל האמור לעיל חננו כותבים זאת לזיכרון בספר ומפרסמים גלוי לכל תקנתנו והחלטתנו זאת.

ולראיה באנו על החתום על פי הרשאה שיש לנו מטעם הנהלת הבנק.

Calc. 30. 41. 2. 251. = 200

אנו חתומים בית דין פה עותיק ישראל ג מאשרים בזה כי התר עסקה זה הינו בר תוסף.

Donnerstag, 14. Februar 2019

